

FIATAL NEVELŐK FÓRUMA

AZ ÖNÁLLÓ ÓRÁK MEGSZERVEZÉSE, VEZETÉSE ÉS ELLENŐRZÉSE AZ ÖSSZEVOVONT OSZTÁLYÚ TANULÓCSOPORTOK 1—4. OSZTÁLYAIBAN

Elismerésre méltó, hogy a pedagógusok új továbbképzési programjának megjelenésével szinte egyidőben a Módszertani Közlemények ez évi 1. számában már utat is mutatott, hogy mi a feladatuk a pedagógusképző intézményeknek a továbbképzésben.* Külön öröm, hogy nemcsak tanácsot, didaktikai és nevelési ötleteket ad a lap olvasóinak, hanem lehetőséget is, hogy hasábjain felszínre kerüljenek azok a problémák, amelyekkel a pályakezdő nevelők mindennapi oktató-nevelő munkájuk során találkozhatnak.

A mindennapi gyakorlat sokszor olyan problémákat vet fel, amelyek megoldása a gyakorló nevelő feladata. Az önálló órák kérdése vetődött fel a Fialat Nevelők Fóruma rovatában is. Valóban, az összevont osztályú tanulócsoportok egyik kulcskérdése az önálló órák, foglalkozások problémaköre.** Mivel még ma is több ezer gyermek tanul ilyen körülmények között, indokolt ezzel foglalkozni. Annál is inkább, mert a tanterv és utasítás követelményrendszere épp olyan érvényes ezekre az iskolatípusokra is, mint a teljesen osztottakra. Viszont a heti kötelező óraszám (az óraterv szerint) két, teljesen eltérő típusú órára oszlik: közvetlenre (K) és önállóra (Ö) attól függően, hogy a nevelő közvetlen vagy közvetett irányításával folyik-e az óra.

Mivel az Ö foglalkozások a tanítási idő jelentős részét teszik ki, tisztában kell lenni az oktatásban betöltött funkciójukkal. Milyen funkciót szánunk ezeknek az óráknak? Tömören: mindazt, amit osztott iskolában a K óráknak. Vagyis: igyekeznünk kell az Ö órákat egyenértékűvé tenni a közvetlenével. Ugyanúgy felhasználhatjuk új anyag feldolgozására, mint ellenőrzésre, gyakorlásra stb. Ehhez azonban meg kell keresni azokat a módszereket, eljárásokat, amelyekkel ezek megvalósíthatók.

Az önálló órákkal való gazdálkodás és az oktatásban-nevelésben betöltendő funkciójukra való alkalmazásuk már az órarend összeállításával megkezdődik. A szabályos összevont tanulócsoportoknál ez nem probléma, mert a részükre készült útmutatók erre vonatkozóan javaslatokat adnak. Az egyéb ösz-

szervezésnél arra kell ügyelni, hogy a K és Ö órák arányosan jussanak egy-egy napra. Ezekben belül pedig ésszerűen osszuk meg az órákat. Egy osztálynál két, erős megterhelést jelentő fél vagy egész K óra semmiképp se következzen egymás után, hanem iktassunk közéjük Ö órát. A K órát ne kövesse ugyanabból a tárgyból Ö óra. Indokolt, hogy az órák egymásutánisága változatos legyen. Kétségtelen, a különböző értelmiségi szinteken végzett oktató munka megterhelő a nevelő számára. Sok-sok tapasztalatot kell szerejni, elsősorban minden nevelőnek saját munkája árán és eredményei, vizsgálata alapján.

Az Ö órára való konkrét felkészülés a heti terv készítésével kezdődik. A jó heti terv már fél siker. Itt kell eldönteni, hogy milyen oktatási és nevelési funkciókat kell betöltenie. Oktatási szempontból a következőképpen használhatóak ezeket:

1. előkészítettjük a következő K órát,
2. új anyagot dolgoztatunk fel,
3. gyakorlatot (ismétlést) végeztetünk,
4. ellenőrzést (felmérést) végzünk.

Az órák felhasználása tekintetében nagyon differenciáltan kell gazdálkodnunk. A 2—4. osztályban pl. számtanból, írásból, nyelvtanból alig, vagy egyáltalán nem célszerű új anyagot feldolgoztatnunk. Ugyanakkor olvasásból, környezetismeretből szükségessé válik, hogy egyes anyagrészeket a tanulók a tanító útmutatása mellett önállóan dolgozzanak fel. Ezeket az órákat már előre jelöljük meg, mert a napi felkészülés során mindazokat a szemléltető eszközöket és anyagokat a tanulók rendelkezésére kell bocsátanunk, amelyeket egyébként a K órák is felhasználnánk. Ugyancsak ezt kell tennünk akkor is, amikor előkészítettjük a K órát. Itt elsősorban a tényanyag gyűjtése és elemzése jöhetnek számításba. (Környezetismeret, olvasás, nyelvtan kapcsán.) Ezekben az órákon minden esetben olyat és annyit adjunk a feladatokból, hogy a tanulók zöméhez mérten teljes mértékben kitöltse az órát. Ennek pontos megtervezése nagy gyakorlatot igényel. Figyelembe kell venni a tanulók teljesítőképességét, munkatempóját és egyéni sajátosságait is. Ezért nem helyes az útmutató óraanyagát automatikusan átmásolni heti tervünkbe. Az csak ajánlat, javaslat, amelyet a konkrét lehetőségekhez, igényekhez kell szabnunk.

A napi felkészülés során az elsajátítandó vagy gyakorlásra kerülő anyag rész ismereté-

* Dr. Füle Sándor: Pedagógusképzés és továbbképzés.

** Lakatos Pál: Tanyán tanító nevelők problémái. Módszertani Közlemények. 1969. 9. évfolyam 1. szám. 61. oldal.

ben a nevelőnek már azt is meg kell jegyeznie, hogy melyik osztályban, melyik tantárgy Ő órájában lesz több probléma, és ezen belül is melyik gyermekre kell több figyelmet fordítania.

Az Ő órák előkészítésének egyik fontos mozzanata az egyes osztályokra fordítandó idő megtervezése. 1—4. osztály esetén 3 osztály végez Ő munkát. Az óra elején ki kell adni ezeknek a feladatokat, el kell indítani az órát, s mindezt a lehető legrövidebb időn belül, hogy ne rövidítsük meg túlságosan a K órát.

Az Ő munkát végző osztályok elindítása a hagyományos módon — szóban történő feladatkiadásnál — valóban elvesz 5—10 percet. Az óra elején szükséges 5—10 percet erősen lerövidíthetjük, ha *munkalapokat* készítünk. Ezeket az első tanítási óra előtt kiosztadjuk a megbízott tanulókkal.

A munkalapok technikai elkészítése sem nehéz, ha rendelkezésre áll egy írógép. (Természetesen, kis többletmunkával, kézírással is elvégezhető.) A 2—4. osztály Ő óráinak anyagát sorban feltüntetjük és hozzá rövid magyarázó szöveget is fűzhetünk. (A gépiráson a hosszú ékezeteket tintával minden esetben pótoljuk, mert különben a helytelen szóalakok könnyen megrögződnek a tanulók emlékezetében és javításuk nagyon fáradságos lesz!) A munkalapokat indigó segítségével egyszerre 5 példányban is készíthetjük. 30 tanuló esetén ez 6 gépelés. Elkészített munkalapokkal a nevelő és a tanulók is nyugodtabb körülmények között kezdhetik el az órát, s aktív munkával tölthetők el az óra eleji percek is. A munkalap kivitele a következő:

4. osztály 1969. március 14.

Ő. számtan: 129/b + 130 + 131. f.

Házi f.: 132. f.

Ő. olvasás: Gyakorlás 137—138. oldal + 2—3. kérdés szóban. + K. olvasás: — — — —

Házi f.: Harcban Budapestért + 2. k. írásban.

Ő. írás: másolás: az olvasókönyv 136. oldalának 1—2. bekezdése. Külön is írj le azokat a szavakat, amelyekben hosszú egyjegyű mássalhangzókat találsz!

Ő. számtan: Mérési gyakorlat. A konyhamérrel mérd meg a melléje helyezett tárgyakat. Súlyuk ismeretében készíts ezekkel összeadási és kivonási feladatokat!

K. környezet: — — — — —

Házi f.: a lóról tanultak és a 2. kérdés írásban.

(A holnapi gyakorlati foglalkozásra hozz egy tüt piros cérnával és egy füzet nagyságú, világos színű vásznat!)

A munkalapok alkalmazása nemcsak azért előnyös, mert azonnal kezdhethetjük a K. órát,

hanem azért is, mert feltüntethetjük ezen a házi feladatot is. A lapokat egy kapocs segítségével összefűzve a tanuló visszamenőleg is ellenőrizheti magát. Ez főként az otthoni munkáját segíti: befejezte-e iskolai feladatát stb. Kizárja annak lehetőségét, hogy „elfelejtí”, mi a házi feladat, hiszen ez a munkalapon szerepel és legalább egy hétre meg kell őriznie. Az eljárás tervszerűségével a munkavégzés rendszerességére nevel. Iskolámban azt a gyakorlatot alakítottam ki, hogy aki az Ő munkát gyorsan elvégezte — megfelelő minőség mellett — az a rendelkezésére álló ideig — jutalomképpen a könyvtári könyvekből olvashat. Tapasztalatom szerint ez jó munkára serkent.

Elv és gyakorlat követelménye, hogy menet közben is ellenőrizzük az Ő munkát. Mikor és hogyan tegyük ezt? Az óráközi ellenőrzést úgy oldhatjuk meg, hogy 3—5 percre a K foglalkozást végző osztály részére Ő munkát adunk. (Pl. kijelölt bekezdés olvasása, egy számpélda megoldása, nyelvtan munkafüzet egy feladatának megoldása stb.) Ezt általában az óra egyes mozzanatai közé kell iktatnunk. Pl. részösszefoglalás után, a további részegység feldolgozása előtt. Ekkor elsősorban azt az osztályt, illetve azokat a tanulókat kell ellenőriznünk és segítenünk, akik ezt igénylik. Óra végén feltétlenül ellenőriznünk kell. Az első osztály esetében előfordulhat, hogy többször kell ellenőriznünk.

A K órán történő néhány perces Ő munka végeztetése nemcsak azért szükséges, mert a többi osztályra is figyelmet kell fordítanunk, hanem azért is, mert informálódunk ez alatt arról is, hogy milyen egy-egy tanuló teljesítő-képessége (pl. számtanfeladat megoldásában), hogyan értette meg az eddigi anyagot stb. Csak ennek ismeretében mehetünk tovább az órán.

Az Ő munkák óra végi ellenőrzésére általában 5 percet szánjunk. Az írásban elvégzett feladatokat csak néhány vonatkozásban értékeljük. Teljes ellenőrzését otthon végezzük el. Az 1. és 2. osztályosoknál naponként javítsuk a füzeteket. Írások, számolásuk mennyiségét tekintve nem okoz különösebb megterhelést a naponkénti javítás. Ezért 2—2 füzetet kell használniok.

Végül még egy probléma, ami az önálló órák ellenőrzésével, értékelésével függ össze. Osztályozzuk-e az Ő munkát? Feltétlenül! Hiszen az épp olyan része a mindennapi iskolai munkának, mint a K foglalkozású óra. Mivel azonban egy-egy órán az ismeretszerzés tartalmi oldalának csak egy-egy elemét végeztetjük, célszerű, ha több Ő óra eredményét egy közös jegyben foglaljuk össze.

Tölgyesi József tanító,
Csabrendek-Nyírespuszta